

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Δ. ΗΜΕΛΛΟΣ

Μεθύρα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Μεθύρα είναι μεγάλο πήλινο δοχείο, στο όποϊον έναποθηκεύονται διάφορα, ιδίως ύγρὰ, προϊόντα, ὅπως σὲ ἓνα πιθάρι. Γίνεται κυρίως λόγος γιὰ τὸ ὄνομα μεθύρα, τὸ όποϊον εἶναι, ὅπως φαίνεται, κατάλοιπον ἀπὸ τὴ μετακλασσικὴν Αρχαιότητα τοῦ 3^{ου} ἢ καὶ τοῦ 4^{ου} αἰ. π.Χ. Τὸ σκεῦος μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι μόνον Ναζιακόν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν προφορικὴν του παράδοση. Αναφέρεται ὁμοίως σὲ Ναζιακὰ ἔγγραφα, τὰ όποῖα ἔχουν δημοσιευθῇ τελευταῖα ἀπὸ τὸν γράφοντα κ.ά. Ἡ παλαιότερη μνεία στὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀπαντᾷ σὲ ἔγγραφο τοῦ 1606 ἀπὸ το χωριὸ Ἀπεράθων Νάξου.

Λέξεις κλειδιά: ὑλικὸς βίος, ἀποθήκευση προϊόντων, μεθύρα

Μὲ τὸν ἐξειδικευμένον τύπον τῆς τυρομεθύρας ἔχω ἀσχοληθῇ πρόσφατα μὲ ἀνακοίνωσή μου στὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν¹. Στὸ πονημάτιον αὐτὸ ἔχω σημειώσει ὅτι δὲν ἐκτείνω τὸν λόγον γιὰ τὴ μεθύρα γενικώτερα, ἐπειδὴ σκοπεύω νὰ ἐπανέλθω στὸ θέμα μὲ ξεχωριστὸ μελέτημα, ὅπως τὸ παρόν².

Ὅπωςδὴποτε μεθύρα εἶναι μεγάλο πήλινο δοχεῖο, στὸ όποϊον έναποθηκεύονται διάφορα, ιδίως ύγρὰ, προϊόντα. Μεθύρι εἶναι τὸ μικρὸ κιούπι³.

1. Βλ. Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, «Διάρρητον πήλινον σκεῦος τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων λαογραφικῶς θεωρούμενον», Ἐπιστημονικὴ ἀνακοίνωση, Δημοσίᾳ συνεδρία τῆς 26^{ης} Νοεμβρίου 2015, *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 90B' (2015), σ. 193-209.

2. Ὁ.π., σ. 202, ὅπου παρατίθενται καὶ φωτογραφίες μεθυρῶν.

3. Τὸ δοχεῖο μὲ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν εἶναι πασίγνωστον στὴ Νάξο, ἀναφερόμενον τελευταῖα σὲ πολλὰ δημοσιεύματα (βλ. ἐνδεικτικὰ Γιώργη Κ. Χουζούρη – Γιάννη Κ. Χουζούρη, *Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Φιλωπιοῦ τῆς Νάξου*, Ἀθήνα 2013 [Σύλλογος Φιλοπιτῶν Νάξου], πρβλ. Νικολάου Γ. Προμπονᾶ, «Οἱ ἐγκαταστάσεις Σιφνιῶν ἀγγειοπλαστῶν στὴ Νάξο καὶ ἡ

Ὁ ἄλλοτε συντάκτης τοῦ Κέντρου Λαογραφίας καὶ μετέπειτα καθηγητὴς λαογραφίας Δημ. Πετρόπουλος ἐντάσσει στὸ εὐρύτερου περιεχομένου ἐνδιαφέρον δημοσίευμά του περὶ τῶν λαϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τῇ μεθήραν (μὲ η), γιὰ τὴν ὁποίαν γράφει: «Εἰς Κυκλάδας καὶ Δωδεκάνησον πίθος χωρητικότητος 70 περίπου ὀκάδων, τοῦ ὁποίου εἶναι ἄγνωστος ἡ ἐτυμολογία. Ἀναλόγως τῆς χρήσεως λαμβάνει τὰ ὀνόματα *τυρομεθήρα, συκομεθήρα, σταφυλομεθήρα, κρασομεθήρα, ρακομεθήρα* κ.λπ.⁴

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω παρατηρῶ. Μὲ τὴν ἀναφορὰν στὶς Κυκλάδες ὁ Πετρόπουλος ἐννοεῖ μόνον τὴ Νάξον, ἐνῶ μὲ τὴν ἀναφορὰν στὴ Δωδεκάνησον ἀσφαλῶς ἀναφέρεται στὸ λ. ἀπὸ τὴν Σύμη μαθήρα ἢ μεθήρα. Ἡ γραφὴ του μὲ η τὸν διευκολύνει νὰ θεωρήσῃ τὸ ἐν λόγῳ λ. μεθήρα ὡς πῆλινον σκευὸς, ὡς μεθύραν, ἀλλὰ τὸ Συμαϊκὸν λ. μεθήρα σημαίνει φίδι καὶ ὄχι πῆλινον σκευὸς. Γιὰ τὰ περὶ ἀγνώστου ἐτυμολογίας βλ. τὰ κατωτέρω, ὅπως καὶ γιὰ τὴ διάκριση πιθαριοῦ μεθύρας.

Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ ὀνομασίες τοῦ πῆλινου σκεύους τοῦ τύπου θεομεθύρα καὶ μεθυρούκλα, οἱ ὁποῖες δὲν τὸ προσδιορίζουν ἀπὸ τὴν χρῆση του, ὅπως σημειώνει ὁ Πετρόπουλος, ἀλλ' ἀπὸ τὸ μεγάλο μέγεθός του. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὸ πρόθημα *θεο-* σὲ σύνθετα οὐσιαστικά τὰ προσδιορίζει ἐπιρρηματικῶς με ἐπίρρημα μεταξὺ ἄλλων δηλωτικὸ μέγεθος, εἶναι δηλ. *μεγεθυντικὸ* καὶ ἐπομένως σημαίνει *μεγάλος*, ἢ καὶ *πολύ μεγάλος*⁵, ὅπως τὴν ἐννοίαν τοῦ *μεγάλος*

ἐπιδρασεῖ τους στὴ Ναξιακὴ κεραμική», *Δρὸς ὑψηλάρχης, Τιμητικὸς Τόμος γιὰ τὸν καθηγητὴ Δημήτριο Β. Οἰκονομίδη*, Ἀθήνα 2007, σ. 445-449).

4. Βλ. Δημ. Α. Πετροπούλου, «Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν», *Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχεῖον* 7 (1952), ἐν Ἀθήναις 1953, σ. 84. Πρβλ. καὶ τὰ ἰσχύοντα ἄλλοι, ὅπως στὴ Χίο, ὅπου ἀναλόγως τοῦ εἶδους τοῦ ποτοῦ, τοῦ ὑγροῦ γενικώτερα, ἢ τῶν ὀσπρίων ποὺ ἐναποθηκεύουν οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ στὸν πίθον ὁ τελευταῖος ὀνομάζεται *κρασερός, ρακερός, λαδερός, καρπισερός, ξιδερός* κ.λπ. (βλ. Κωνσταντίνου Ν. Κανελλάκη, *Χιακὰ ἀνάλεκτα, ἥτοι συλλογὴ ἡθῶν, ἐθίμων, παροιμιῶν, δημοδῶν ἀσμάτων, αἰνιγμάτων, λεξιλογίου, ἱστορικῶν καὶ ἄλλων χειρογράφων, χρυσοβούλλων, σιγιλίων* κ.λπ., ἐν Ἀθήναις 1890 (ἐκδ. «Χίος Ἡμερολόγιο» 1983), σ. 405 καὶ σημ. 7, ἀναφέρονται καὶ *πιθόπουλα καρπισερά (δ.π., σ. 452), ὅπως καὶ τσουβάλι καρπισερό (δ.π., σ. 453)*. Στὴν Ἰκαρία γιὰ τὴν ἴδια αἰτία οἱ πίθοι ὀνομάζονται *κρασωποὶ* καὶ *σιταρωποὶ* (βλ. Ἐπαμ. Ι. Σταματιάδου, *Ἰκαριακά, ἥτοι Ἱστορία καὶ περιγραφὴ τῆς νήσου Ἰκαρίας*, ἐν Σάμῳ 1893, σ. 155 (ἔγγρ. 1640) κ.ἄ.).

5. Βλ. Κωνσταντίνου Μηνᾶ, *Ἡ μορφολογία τῆς μεγέθυνσης στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα*, Ἰωάννινα 2003, σ. 36-37 καὶ Δημ. Ἰω. Γεωργακᾶ, «Νεοελληνικὰ γλωσσικὰ ἀνάλεκτα», *Ἀθηνᾶ* 46 (1935), σ. 123-134 (II Τὰ μετὰ τοῦ Θεοῦ-σύνθετα), Χαράλ. Συμεωνίδη, «Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία νεοελληνικῶν συνθέτων μὲ α' συνθετικὸ θεό», *Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Τομέα Γλωσσολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ.*, σ. 111-119, ὁ ὁποῖος ὁμως βασιζέται στὸ ὕλκον τοῦ ΙΑ, τὸ ὁποῖον ἐμπλουτίζει καὶ μὲ ὅσα γράφει ὁ Γεωργακᾶς.

δίνει στα ουσιαστικά και τὸ ἐπίθημα -κλα⁶. Τέτοια σύνθετα μαρτυροῦνται πολλὰ ἀπὸ τὴ Νάξο.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ μεθυρούλα, μεθυράκι κ.λπ. ὡς ὑποκοριστικά ἐκφράζουν ἀντιθέτως τὴν ἔννοιαν τοῦ μικρός.

Ἡ ὀρθογραφία ὁμῶς τῆς λέξεως, ὅπως καὶ στὸν τίτλον τοῦ μελετήματος αὐτοῦ σημειώνεται, δὲν εἶναι μόνον μεθύρα με υ, ἢ με η, ὅπως τὴν δέχεται ὁ Πετρόπουλος, ἀλλὰ καὶ με ι. Ἔτσι ὁ γλωσσολόγος, ἄλλοτε συντάκτης τοῦ ΙΑ τῆς Ἀκαδημίας, Σταῦρος Μάνεσης⁷ παρατηρεῖ καὶ αὐτὸς ὅτι εἶναι ἄγνωστη ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου ὑπάρχουν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὀρθογραφία της, στηριζόμενος δὲ στοὺς προγενεστέρους Roussel καὶ Μονογιὸ προσθέτει (βλ. κατωτέρω) ὅτι ὁ πρῶτος θεωρεῖ τὸ ἀναφερόμενο μεθίρι ὡς «ξύλινο δοχεῖο με πῶμα ὅπου γίνεται ἡ κοπανιστὴ» ὁ δὲ δεῦτερος ὡς «βυτίον ὅπου πῆζουν γάλα» οἱ Μυκονιάτες. «Δὲν ἄκουσα τὴ λ.», ἐπιλέγει⁸.

Ὁ Μυκονιάτης φιλόλογος Παν. Κουσαθανᾶς⁹ γράφει «μεθήρι» με η, καὶ τὸ χαρακτηρίζει «ὡς ὀγκομετρικό, ξύλινο δοχεῖο με χεῖρι γιὰ τὸ κρασί ἢ τὸ γάλα».

Ὁ γλωσσολόγος καθηγητὴς Δημ. Γεωργακάς¹⁰ παλαιότερα παραθέτοντας τὸ θεομεθίρα (με ι) ἀπὸ τὴν Νάξο γράφει «μεθίρα: = πῆλινος πίθος, κιούπι». Ὁμοίως καὶ ὁ Κατσουρός¹¹.

Ὁ Ἀντώνιος Σιγάλας στὴ χειρόγραφη συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν Νάξο (1924) προτιμᾷ τὴ γραφὴ μεθίρα κ.λπ. με η, ἐνῶ ἄλλοι συλλογεῖς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ζευγώλη Γλέζου ἀπὸ τ' Ἀπεράθου γράφουν τὴν λέξη μεθύρα ἢ σύνθετά της κ.λπ. με υ, ὅπως καὶ ὁ γραφών.

Ἐχει ὑποστηριχθῇ, ὅπως θὰ ἀναφερθῇ καὶ κατωτέρω, ὅτι τὸ μεθύρα ὡς ὀνομασία καὶ ὡς σκεῦος ἀπαντᾷ μόνον στὴ Νάξο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πλούσιο στοματικῆς προελεύσεως ὕλικὸν ποὺ ἔχει περισυναχθῇ στὸ Ἀρχεῖο τοῦ ΙΑ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὅπως σημειώνεται σὲ διάφορα νεώτερα δημοσιεύματα (βλ. κατωτέρω καὶ τὶς ὑπάρχουσες νοταριακὲς γραπτὲς πηγές).

Ἄλλ' ὅμως καὶ σὲ ἄλλα νησιά τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ λ. μεθύρι γνωστή, ἔστω

6. Βλ. Μηνᾶν, ὁ.π., σ. 111-112.

7. Σταύρου Μάνεση, *Ιστορικὸ Λεξικὸ τοῦ Μυκονιάτικου ιδιώματος* 2, 2001, λ.

8. Ὁ.π.

9. Παναγιώτη Κουσαθανᾶ, *Χρηστικὸ Λεξικὸ τοῦ ιδιώματος τῆς Μυκόνου*, Ἡράκλειο 1996, λ. (Πανεπιστημιακὲς ἐκδόσεις Κρήτης).

10. Δημ. Ἰω. Γεωργακά, «Νεοελληνικὰ γλωσσικὰ ἀνάλεκτα», ὁ.π., σ. 126.

11. Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ, «Ναξιακὰ δικαιοπρακτικὰ ἐγγραφα τοῦ 17ου αἰῶνος», *Ἐπετ. Ἑταιρ. Κυκλ. Μελετῶν* 7 (1968), ὅπου σὲ προικοσύμφωνο ἀπὸ τ' Ἀπεράθου τοῦ 1697, ἀρ. 119, 19.

σὲ σχέσηη μετὴν Νάξου, πολὺ περιορισμένα. Ἐτσι ὁ Τήνιος Γ. Δώριζας¹² γράφει «μυθίρ» καὶ τὸ χαρακτηρίζει ὡς «πήλινο κυλινδρικό δοχεῖο», μέσα στὸ ὁποῖο ἐναποθέτονται «πίτυρα νὰ φάη οὐ γάϊδαρος». Σύμφωνα μετὰ ἄλλη μαρτυρίαν ἀπὸ τὴν Τήνο (Κώμη, Τριαντάρος, Φαλατάδος)¹³ «μεθύρ', τό, εἶναι «δοχεῖον πήλινον (συνήθως;) πλατύστομον, στὸ ὁποῖο οἱ χωρικοὶ τοποθετοῦν τροφὲς τῶν ζώων, πίτυρα καὶ κριθάρι». Στὴν Σίφνο μετὸν ὄρο μεθίρι (μετὰ ἡ) ἐννοοῦν «μεγάλον πιθάρι: γιὰ νὰ κατασκευαστῇ ἀπαιτοῦνταν ἐξήντα κιλά ἀργίλου. Μετὸν ὄρο μεθίρι (μετὰ ι) δίδεται ἡ ἐξήγησις ὅτι πρόκειται γιὰ «ἀγγειοπλαστικὸ σκεῦος γιὰ τὴν ἀποθήκευσι λαδιοῦ»¹⁴. Στὴν Ἀμοργὸ τὸ μεθίρι χαρακτηρίζεται ὡς «πολίμι πήλινο τοῦ λαμπίκου» (λαμπίκος κοινῶς ὁ λέβητας ποὺ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀπόσταξιν τοῦ οἶνοπνεύματος)¹⁵, ἐνῶ σύμφωνα μετὰ ἄλλη προφορικὴ μαρτυρία «ὁ ἄμβυκας στὴν ἄκρην ἔχει μιὰ σωλῆνα, ποὺ εἶναι στερεωμένη μετὰ τὸ μεθύρι (= τεπόζιτο), ποὺ εἶναι κτιστὸ καὶ γεμᾶτο νερό»¹⁶.

Παρ' ὅλα τὰ τελευταῖα, ὡς ἀνωτέρω, κρίνονται ἀπὸ τὴ διάδοσιν, τὴ χρῆσιν τοῦ ὀνόματος κυρίως καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἰδίου τοῦ σκεύους, ὅπως μνημονεύονται στίς προφορικὰς μαρτυρίας, ποὺ ἔχουν ἀναφερθῇ ἀλλὰ καὶ στὰ νοταριακὰ ἔγγραφα, ὅπως θὰ δεიχθῇ ἀμέσως, δὲν θὰ ἦσαν κανεῖς ἐκτὸς πραγματικότητος, ἀν διατύπωνε τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι τὸ μεθύρι ἀπαντᾷ μόνον στὴ Νάξου. Ἴδου τώρα καὶ μαρτυρία τῶν ἐγγράφων (βλ. ἐκτενῶς κατωτέρω), ποὺ σχετίζονται, ἐννοεῖται, μετὰ πληθυσμὸν τοῦ νησιοῦ ἀσχολούμενον καὶ ἀποζῶντα κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὴ γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀλιείαν, ὅπως θὰ ἀνέμενε κανεῖς. Οἱ μεθύρες, ἐπαναλαμβάνω, μαζί μετὰ τὰ συναφῆ πήλινα σκεύη, κατὰ προτίμησιν τὰ μεγαλύτερης χωρητικότητος πιθάρια (πίθους), ἐχρησιμοποιοῦνταν παλαιότερα ἀλλὰ καὶ σήμερα πρὸς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν κυρίως (λαδιοῦ, κρασιοῦ) καὶ ἄλλων προϊόντων στερεῶν (γεννήματος κ.λπ.), ὅπως φαίνεται σαφῶς καὶ ἀπὸ τίς ἐπὶ μέρους σύνθετες ὀνομασίες των μετὰ πρῶτον συνθετικὸν τὸ ὄνομα τοῦ φυλασσομένου εἴδους.

Ἐν σχέσει τώρα μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ σκεύους καὶ τὴν σύνδεσίν του μετὰ τὰ ὀνό-

12. Γεωργίου Ι. Δώριζα, *Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Τήνου μετὰ λέξεις καὶ φράσεις*, Ἀθῆναι 1973, σ. 54 (ἐκδ. ἡ Τήνος).

13. ΙΑ, χφ. 703, σ. 70.

14. Βλ. Ἑλένης Σπαθάρη-Μπεγλίτη, *Οἱ ἀγγειοπλάστες τῆς Σίφνου. Κοινωνικὴ συγκρότησις-Παραγωγὴ-Μετακινήσεις*, Ἀθῆναι 1992, σ. 150 καὶ 237 ἀντίστοιχα. Σύμφωνα μετὰ ἄλλη μαρτυρία «μυθίρι», εἶναι «γλάστρινον (πήλινο) κουρουπ-πάκι ποὺ σβύνουμε τὰ κάρβουνα» (ΙΑ, χφ. 1294β, σ. 521). Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐλλείπουν εἰδήσεις γιὰ κατασκευὴ μεθύρας ἀπὸ ἓνα κατ' ἐξοχὴν νησι ἀγγειοπλαστῶν.

15. ΙΑ, χφ. 428, σ. 72.

16. ΙΑ, χφ. 1981, σ. 246.

ματά του¹⁷ ἄς σημειωθῇ ὅτι ἡ χρῆσις καὶ τὸ περιεχόμενον ἐπηρέαζαν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴ μορφή τῶν σκευῶν σὲ τέτοιο σημεῖο, πού νά παρουσιάζονται μεγαλύτερες ἢ μικρότερες διαφορές. Ἐτσι ἡ τυρομεθύρα ἔχει ὅπες σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπιφάνειάν της. Στὴν ψωμομεθύρα (βλ. κατωτέρω) ἐναποτίθενται ψωμιά, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀερισμοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού καὶ αὐτὴ ἔχει ὅπες, ὅπως περίπου καὶ ἡ τυρομεθύρα, ἐνῶ τὸ στόμιόν της εἶναι φαρδύτερο, γιὰ νά καθίσταται εὐκόλη καὶ τελικὰ δυνατὴ ἡ ἐναπόθεση τῶν ψωμιῶν ἐντὸς τοῦ σκεύους.

Ἀναφέρεται τέλος καὶ μιὰ σπάνια, πιστεύω, περίπτωση μεθυριοῦ, πού εἶναι σὰν μισὴ μεθύρα. Ὅπως τὸ περιγράφει ἡ Διαλεχτὴ Ζευγώλη-Γλέζου¹⁸ «εἶναι φτειαγμένη μὲ δυὸ αὐτιά καὶ μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, πού ὅταν μπορῇ τὸ μωρὸ νά στέκη καὶ νά περπατῇ, γιὰ νά μὴν τὸ σηκώνη ἡ μάνα του ὅλη τὴν ὥρα, τὸ βάζει μέσα ὀρθό. «Μ' ἕνα μεθύρι τὰ πέρασα 'ὦ (ἐγὼ) ὅλα μου τὰ παιδιά», προσθέτει ἡ πληροφοριοδότη.

Οἱ χρησιμοποιούμενες τώρα τρεῖς διαφορετικὲς γραφεῖς (μεθύρα, μεθίρα, μεθήρα) καθιστοῦν ἐμφανῆ τὴ δυσκολίαν ἐτυμολογήσεως τῆς λέξεως, ἡ ὁποία τὴν κατατάσσει στὰ λεγόμενα δυσετυμολογήτα γλωσσικὰ στοιχεῖα. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα αὐτὸ τῆς ἐτυμολογήσεως δὲν ἔχει τελικῶς μείνει ἐκτὸς τοῦ πεδίου διαφέροντος τῆς ἐπιστημονικῆς γλωσσικῆς ἐρευνᾶς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ μὴν πάντως συστηματικὴν προσέγγισή του ἀπὸ τὸν Georgakas, γιὰ τὴν ὁποίαν, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς θίγει καὶ ἄλλα θέματα οὐσίας, θὰ γίνῃ ἐκτενέστερος λόγος κατωτέρω.

Ὁ Γεωργακάς πιστεύει ὅτι ἡ ὀρθογράφηση τῆς λέξεως πρέπει νά εἶναι μὲ υ καὶ παραθέτει στὴν ἀρχὴ ὅλα τὰ σύνθετα μὲ κατὰ τὸ πλεῖστον δεῦτερον συνθετικὸν τὸ μεθύρα, στηριζόμενος στὶς προφορικὲς μαρτυρίες τοῦ ΙΛ, ὅπως ἔχουν καταγραφῇ ἀπὸ τὴν Διαλεχτὴ Ζευγώλη-Γλέζου, τὸν καθηγητὴ Ἀντ. Σιγάλα κ.ἄ., ὡς ἐξῆς:¹⁹

θεομεθύρα (συνών. *μεθυρούκλα* μὲ τὴ μεγεθυντικὴ κατάληξι -ούκλα)

καρυδομεθύρα

κρασομεθύρα (συνών. *κρασοκουρούπα*, *κρασοπίθαρο*) (Ἄνδρος, Κρήτη)

λαδομεθύρα (ὑποκορ. *λαδομεθυσάκι*)

λιομεθύρα, ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ἐλαιομεθύρα

ρακομεθύρα (γιὰ τὴ ρακὴ)

17. Βλ. Πετρόπουλον, ὁ.π.

18. ΙΛ, χρ. 447, σ. 143 (Ἀπεράθου).

19. Βλ. Demetrius J. Georgakas, «Ancient Greek Terms Surviving Orally», *Μνήμης Χάριν. Gedenkschrift P. Kretschmer*, 1, 1956, σ. 114 κέξ.

σταφυλομεθύρα

συκομεθύρα

τυρομεθύρα

καὶ *χερνομεθύρα*, δηλ. *χοιρινομεθύρα* [συνών. *χερνοβάρελο*, δηλ. σκευός στο όποιο έναποτίθεται χοιρινό κρέας], καὶ

μεθύρι ύποκ. άπό ένα άρχαιο έλλ. μεθύριον, μεταγ. *μεθύριν*. Έπί πλέον *κρασομέθυρο*, *λαδομέθυρο*, *ρακομέθυρο* καὶ *ρακομεθυράκι*, *χερνομέθυρο*, *μεθυροβόλι* (πολλές μεθύρες) *μεθυρομέθυρα* (οὐδ. πληθ. γιά πολλές μεθύρες) ύποκορ. *μεθυράκι*, *λαδομεθυράκι*, *μεθυρούκλα*, βλ. *θεομεθύρα*, *μεθυροπούλα* καὶ *μεγεθ. μεθύρας* (Άπεράθου, Φιλότι, Καλόξυλος, Κωμιακή).

Άς προστεθοὺν στὸν κατάλογον αὐτὸν καὶ τά:

άλατσομέθυρο, τὸ (τὸ κιούπι τοῦ άλατιοῦ) καὶ

άλατσομεθυράκι, πρβλ. *άλατσοβάρελο*

ψωμομεθύρα (ὡς άνωτέρω).

Πρὸ τῆς άνωτέρω παραθέσεως τοῦ νεοελληνικοῦ γλωσσικοῦ ύλικοῦ μὲ άναφορὰν στὸ λ. μεθύρα ὁ Γεωργακάς παρατηρεῖ, τὸ πολὺ γνωστὸν άλλωστε, ὅτι πολλὰ λεξικολογικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς παρέμειναν άκατάγραφα στίς σωζόμενες πηγές, άρχαῖες, μεταγενέστερες, μεσαιωνικές καὶ σύγχρονες, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἔτυχε νά καταγραφοῦν εἴτε, άν ἔχουν καταγραφή, οἱ πηγές ποὺ τὰ περιείχαν δὲν ἔτυχε νά διασωθοῦν. Τὸ σωζόμενο δηλ. άρχαιοελληνικὸ λεξιλόγιο εἶναι μικρὸ μόνο μέρος τοῦ κάποτε ύπαρκτοῦ, ἡ δὲ διάδοσή του ἔχει εὐνοηθῇ ἀπὸ τὸ ὅτι ύπάρχει άδιάσπαστη Ἑλληνικὴ γλωσσικὴ συνέχεια. Ἐτσι θά πρέπει νά λαμβάνη κανεὶς ὑπ' ὄψη του, προκειμένου νά τὸ άντιμετωπίζη γλωσσικά, τὴν προφορικότητά του, ποὺ συνδέεται καὶ μὲ τὴν καταγραφή του σὲ ὀψιμες πηγές. Ἡ άναγκαιότητα συγκριτικῆς ἐξετάσεως ὄλων τῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας γιά τὴν καλύτερη κατανόηση τῆς κάθε περιόδου εἶναι ἐπιβεβλημένη. Ὁ ὅρος μεθύρα, κατὰ τὸν Γεωργακάν πάντοτε, μεγάλο πῆλιν δοχεῖο κρασιοῦ, άπαντὰ μόνο στὴ Νάξο (Άπεράθου, Δαμαριώνας, Ἐγκαρές, Φιλότι, Γαλανάδος, Καλόξυλος) (ύλικὸν Σιγάλα) άλλά καὶ σὲ άλλα χωριά, ὅπως Κωμιακή, Δανακός, Κινίδαρος, Κόρωνος κ.ά. καὶ άναφέρεται σὲ δοχεῖο μὲ χωρητικότητα 28 γαλονιῶν κρασιοῦ ἢ άλλων ὑγρῶν. Ἐφόσον τὸ φῶνημα θ, τὸ ὅποιο ἔχει τὴν ἴδια φωνητικὴ άξία ἤδη ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν περίοδο, εἶναι Ἑλληνικὸ (δὲν άπαντὰ σὲ ὁμορες γλῶσσες πλὴν τῆς Ἀλβανικῆς, τῆς ὁποίας ὁμως δὲν ὑπάρχουν λαλοῦντες στὴ Νάξο), ὁ ὅρος δὲν μπορεῖ νά θεωρηθῇ δάνειο καὶ θά πρέπει νά ἐρμηνευθῇ ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ Γεωργακάς άναζητεῖ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὅρου, ποὺ πρέπει, ἐννοεῖται, νά θεωρηθῇ ὡς άρχαῖον ἐπιβίωμα στὴν σημερινὴν προφορικὴν παράδοση. Ὑπάρχουν, γράφει, άρχαιοελληνικὰ ἐπίθετα καὶ ὀνόματα σὲ -υρὸς (-υρά, -υρὸν) ὅπως: *άστυρον* (πόλη, Καλλιμάχος, Νίκανδρος) < *άστυ*,

βδελυρός, γανυρόν (λευκόν, Ἡσύχ.), λαμυρός (πλεονέκτης), λιγυρός κ.ἄ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἦταν δυνατὸς ἓνας σχηματισμὸς *μεθυρός ἀπὸ τὸ οὐδ. οὐσιαστικὸ μέθυ (κρασί), ἂν καὶ τὸ ἐπίθετον αὐτὸ δὲν ἀπαντᾷ στὴν ἔως τώρα σωζόμενη γραμματεία, εἶναι δηλ. ἀμάρτυρον, ὅπως συμβολικὰ δηλώνεται καὶ μετὸν ἀστερίσκον τοῦ ἐπιθέτου.

Τὴν ἐκ τοῦ *μεθυρός γνώμη περὶ προελεύσεως ἐκ τοῦ ἐπιθέτου αὐτοῦ τοῦ μεθύρα δέχεται ὁ Andriotis, ὁ ὁποῖος καταχωρίζοντας στὸ Λεξ. τῶν Ἀρχαῖσμων τὸ ἀμάρτυρον πάντοτε μεθυρός μεταφέρει ὅσα γράφει ὁ Γεωργακάς περὶ τῆς ἐτυμολογήσεως καὶ περὶ τῆς Ναξιακῆς προελεύσεως τοῦ ὅρου μεθύρα²⁰.

«Τὸ θηλυκὸ μεθυρά (ἐνν. πιθάρι, «πιθάρι, κανάτα,»),», γράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Γεωργακάς, «θὰ μπορούσε νὰ μετατραπῇ στὸ οὐσιαστικὸ μεθύρα, ἢ, μὲ παράλειψη τοῦ οὐσιαστικοῦ πιθάκη καὶ μὲ ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου (πρβλ. μαδάρα «ἄγονη γῆ», ἀπὸ τὸ μαδὰρ γῆ, καὶ τὸ οὐσ. φαλάκρα, ἢ, ἀπὸ τὸ ἐπίθετο, ὁ φαλακρὸς - ἢ φαλακρά. Ἐπὶ πλέον ἓνα ἐπιθ. μεθυρός εἶναι ἐντελῶς ἀναμενόμενο, μὲ δεδομένον ὅτι ὑπάρχουν ἄλλα σύνθετα μὲ τὸ θέμα μεθυ-, ὅπως μεθυδότης, ἀναφέρονται κ.ἄ). Τὸ οὐσ. μέθυ θὰ πρέπει νὰ ἀνῆκεν κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα στὴν καθομιλουμένην, ὅπως καὶ τὸ ρῆμα μεθύω καὶ τὸ ἐπίθετο *μεθυρός. Εἶναι δυνατὴ τέλος καὶ μιὰ ἄλλη λιγώτερον πιθανὴ ἐρμηνεία. Ὑπάρχουν ὁρισμένα ἀρχαῖα καὶ ἐλληνιστικὰ ἐπίθετα σέ-ηρός, ὅπως βοτρυήρος, ἐλαιήρος, οἰνήρος, ὕδατήρος, ὕδρηρος. Ἐτοίκα θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῇ καὶ ἐπίθετο *μεθυήρος, τὸ ὁποῖο θὰ ἐξελισσόταν σὲ μεθυηρά>-μεθύρα μὲ ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου καὶ ἀποβολὴν τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο ἐπαλλήλων ὁμοήχων φωνηέντων (πρβλ. βαρυήκοος>βαρυκοός). Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ εἶχεν ὡς βάση τὸ ἀρσ. μεθυηρός (ἐνν. πίθος) μέσω τοῦ ὑποκορ. μεθύριον, τὸ>μεθύριν>μεθύρι, τὸ ὁποῖο ἀπέκτησεν ἀργότερα ἓνα μεγεθυντικὸ μεθύρα (πρβλ. τὸ νεοελληνικὸ βαρέλι>βαρέλα). Τὸ τελευταῖο αὐτὸ μοῦ φαίνεται λογικώτερο (βλ. ὅμως καὶ προσθήκην στὸ τέλος τῆς μελέτης αὐτῆς).

Ἄν στὰ Ναξιακοῦ ἐνδιαφέροντος νοταριακὰ ἔγγραφα γίνεται λόγος μερικὲς φορὲς ἐξειδικευμένα περὶ τῆς μεθύρας, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν γίνεται ἀναφορὰ καὶ γιὰ τὸ πιθάρι, ὅπως σὲ ὅλες τὶς ἄλλες, Ναξιακὲς καὶ μὴ, συναφεῖς πηγές. Τὸ πιθάρι μάλιστα συχνότερα, ἐπειδὴ ὡς σκεῦος μεγαλύτερης χωρητικότητος χρησιμοποιεῖται ὡς χῶρος ἀποθηκεύσεως στερεῶν κυρίως καρπῶν, ποὺ ὑπῆρχαν πάντοτε ἀφθονώτεροι ἀπὸ τὶς τροφές σὲ ὑγρὴ μορφή.

Ἡ στατιστικὴ ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς μεθύρας, ὅπως καὶ τοῦ πιθαριοῦ, δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἀσφαλῆ συμπεράσματα ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τέτοιες μνεῖες

20. Nikolaos Andriotis, *Lexikon der Archaismen in Neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, λ., πρβλ. καὶ Ἄννας Ἀναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Ἀντίστροφο Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 102.

πρέπει νὰ ἀναζητοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μόνον σὲ ὠρισμένης κατηγορίας ἔγγραφα καὶ μάλιστα στὶς διαθήκες, στὰ προικοσύμφωνα καὶ τὰ συναφῆ πρὸς τὰ τελευταῖα ἀβαντάρια, στὰ ὁποῖα δίδονται ὡς προικῶα κυρίως ἀντικείμενα στοὺς προικοδοτουμένους. Καὶ ἀρκετὲς μὲν φορὲς ἀναφέρεται τὸ εἶδος καὶ ὁ ἀριθμὸς (συνηθέστατα πολὺ μικρότερος, ὅπως ὑπαινίχθηκα, ἀπὸ ἐκεῖνον τῶν μεθυρῶν) ὃχι ὁμως πάντοτε, ἀφοῦ στὰ ἔγγραφα προικοδοτοῦνται π.χ. ἀορίστως ὡς «χρεῖ-ασίδια» τοῦ σπιτιοῦ τὰ σκεῦη αὐτά, ποὺ εἶναι πάντοτε ἀπολύτως χρήσιμα σὲ νοικοκυριά, ὅπως τὰ Ναξιακά, μὲ τὸν γεωργοκτηνοτροφικὸν τῶν χαρακτῆρα.

Οἱ μεθύρες, ποὺ χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς μέτρα ἐσοδείας τῶν γεωργικῶν προϊ-όντων²¹, δὲν διαφέρουν συνήθως ἀπὸ ἄποψη ὄγκου, σχήματος καὶ περιεκτικότη-τας μεταξύ τῶν. Ὑπάρχουν ὁμως διαφορὲς ποὺ προσδιορίζονται ἀπὸ τὸ εἶδος ποὺ ἀποθηκεύεται (λιομεθύρα, κρασομεθύρα κ.λπ.). Καὶ πάλιν ὁμως αὐτὸ αἶρεται ἐν μέρει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μεθύρες εἶναι κάποτε πολλαπλῶν χρήσεων. Ἔτσι π.χ. κάποτε στὶς κρασομεθύρες μετὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ κρασιοῦ ἐναποθηκεύονται ἐλῖές, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βελτιώνεται, ὅπως λέγεται, καὶ ἡ ποιότητά τῶν.

Τὸ ἐναποτιθέμενον προϊόν ἐπηρεάζει καὶ τὸν τρόπον ἐσωτερικῆς ἐπιχρίσεως τοῦ σκεύους, ποὺ χρησιμοποιεῖται ευρύτατα. Ἔτσι τὶς μεθύρες π.χ. λαδιοῦ τὶς ἐπίχριαν οἱ Νάξιοι προτοῦ τὶς χρησιμοποιήσουν με κερί (μεθύρα κερωμένη), ἐνῶ τὶς κρασομεθύρες με ρητίνην (ρετσίνι)²². (Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπίχριση-στεγανοποίησις με κερί γινόταν προφανῶς γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν πόρων τοῦ σκεύους, ἔτσι ὥστε νὰ ἐμποδίζεται ἡ ἐκροὴ ἐξωτερικὰ ἰχνῶν τοῦ λαδιοῦ μέσω τῶν πόρων αὐτῶν²³).

Ἡ κρασομεθύρα διέφερεν ἀπὸ τὰ συναφῆ σκεῦη κατὰ τὸ σκέπαστρόν της (μεθυρόπλακα), ποὺ ἔφερε συνήθως ὀπή. Ἀπὸ τὴν ὀπὴν αὐτὴ βυθιζόταν στὸ κρασί τοῦ σκεύους τὸ καλάμι τοῦ σιφονιοῦ (σφούνι), τὸ κρασί γέμιζε τὸ σιφόνι μὲ ἀναρρόφηση ἀπὸ θηλὴ ποὺ διέθετεν ὅσες φορὲς χρειαζόταν, γιὰ νὰ προφυ-λάσσεται τὸ εὐαίσθητο αὐτὸ προϊόν ἀπὸ βλάβη (π.χ. ξίδισμα), ποὺ θὰ μπορού-σε νὰ τοῦ προξενήσῃ ἢ χωρὶς τὴν χρῆσιν τοῦ σιφονιοῦ ἀναγκαίᾳ ἀνάδευσίν του καὶ ἡ ἐπαφή του μὲ τὸν ἐξωτερικὸν ἀέρα. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ κατὰ κάποιον τρόπον ὀξυπύθμενες μεθύρες ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς ἀνασκαπτομένων μικρῶν λάκκων,

21. Πρβλ. τὴ φράση ἀπὸ τ' Ἀπεράθου: «ἐφέτ' (ἐφέτος) ἐκάμαμε πέντε μεθύρες κρασί (Ιλ, χφ. 840, σ. 355). Χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς μέτρο λαδιοῦ.

22. Πρβλ. τὸ μγν. καὶ νεώτ. ρητινίτης οἶνος (Διοσκ. 5, 34) καὶ τὸ νεώτ. «ἔρρευεν ἀφθονος ρητινίτης».

23. Ἡ συνήθεια τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιχρίσεως τῶν πίθων ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα πολὺ διαδεδομένη, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ διεθνὴ καὶ Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν, τὴν ὁποίαν ἔθεσε στὴ διάθεσίν μου ὁ συνάδελφος ἀρχαιολόγος Μ. Τιβέριος. Ἄς σημειωθῇ ὅτι στὴν Νάξον εἰδικὰ ἐστεγανοποιοῦσαν μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπίχρισιν μόνον τὶς λαδομεθύρες καὶ κρασομε-θύρες (βλ. Ν. Προμπονᾶν, *Δρὺς ὑπικάρηνος*, ὁ.π., σ. 450).

ἐντὸς τῶν ὑπογείων τῶν σπιτιῶν, γιὰ νὰ στηρίζονται ἀσφαλῶς, ἴσως ὁμως καὶ γιὰ ἄλλους λόγους (βλ. καὶ τέλος τῆς μελέτης αὐτῆς).

Ἐν σχέσει τώρα μὲ τὰ ἀναφερόμενα στὴ μεθύρα στὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ δὲν χρησιμοποιεῖ καθόλου ὁ Γεωργακάς, ἀφοῦ ἔχουν δημοσιευθῇ σὲ χρόνους μεταγενεστέρους τῆς συγγραφῆς τῆς ἐργασίας του. Ἡ ἀναφορὰ ὁμως σ' αὐτὰ προσθέτει χρησιμώτατα στοιχεῖα, ποὺ ἐπιδέχονται καὶ περαιτέρω παρατηρήσεις. Καὶ πρῶτον, τὰ ἔγγραφα αὐτά, εἴτε προέρχονται ἀπὸ συγκροτημένους κώδικες εἴτε εἶναι λυτὰ κ.λπ., εἶναι ὅλα Ναξιακά. Μὲ τὴ διαπίστωση αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται ἐμμέσως ὁ ἀνωτέρω ἰσχυρισμός, ὅτι τὰ πῆλινα σκευὴ μὲ τὸν ὄρο μεθύρα ὑπάρχουν καὶ χρησιμοποιοῦνται κατ' ἐξοχὴν καὶ μᾶλλον ἀποκλειστικῶς στὴ Νάξον. Ἄν στὴν ἀρχὴ τουλάχιστον χρησιμοποιοῦνταν μόνον γιὰ κρασί, δὲν εἶναι γνωστό. Σὲ ποιά συχνότητα, ἔγινε λόγος ἀνωτέρω. Ἀλλὰ ἀπὸ πότε ἀκριβῶς αὐτὸ συμβαίνει, ἀπομένει νὰ διευκρινισθῇ. Τὸ πρᾶγμα ἀφορᾷ καὶ τὴ διαχρονικὴ διαδρομὴν τοῦ ὄρου. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ στὰ πιθάρια ἐναποθηκεύονταν κρασί, ὅπως δείχνουν πολλὲς ἀναφορές²⁴.

Ὅπως πάντως παρατηρεῖ ὁ Γεωργακάς, τὸ φῶνημα θ, ποὺ ὑπάρχει στὸ λ. μεθύρα, ἔχει τὴν ἴδια φωνητικὴν ἀξίαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἤδη περίοδο (ἢ κατ' ἄλλους, προσθέτω, λίγο προγενέστερα, ἀπὸ τὸν 4^{ον} αἰῶνα). Ἐπεὶ ὁ ὄρος μεθύρα εἶναι πιθανὸν νὰ ἔχῃ πλασθῇ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν καὶ ἔκτοτε νὰ ἔχῃ μέσω τῆς προφορικῆς ὁδοῦ ἐπιβιώσει μέχρι σήμερα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὁμως τοῦ 3^{ου} ἢ 4^{ου} αἰ. π.Χ. μέχρι τὴν πρόσφατη (20^{ος} αἰ. καὶ μετέπειτα) ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται ὁλόκληρον τὸ ὑλικὸν τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἢ χρονικὴ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη καὶ τὰ χρονικὰ αὐτὰ χάσματα εὐρύτερα δὲν εἶναι συνήθως εὐκόλο νὰ καλυφθοῦν. Πρὸς τὴν τελευταίαν αὐτὴν κατεύθυνση τῆς καλύψεως συμβάλλουν τώρα, ἔστω καὶ σὲ κάπως περιορισμένο βαθμόν, οἱ εἰδήσεις τῶν νοταριακῶν ἐγγράφων (προικοσυμφώνων, διαθηκῶν κ.λπ.). Συγκεκριμένα σὲ ὠρισμένα Ναξιακὰ ἔγγραφα αὐτοῦ τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 1680-1689 ἀπαντᾷ τὸ μεθύρα ὡς τοπωνύμιον (Μεθύρα)²⁵. Τὸ τοπωνύμιον Μεθύρα ποὺ χρησιμοποιεῖται

24. Βλ. π.χ. ἔγγραφο, μᾶλλον ἀπὸ τὸ Φιλότι, ἀρ. 508, τοῦ 1685 τοῦ κώδικα νοταρίου Μηνιάτη (ὅπως ἀμέσως κατωτέρω), στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ «*πιθάρια ἐφτά, ὅλα γερὰ τοῦ κρασιοῦ*». Στὰ διάφορα ἔγγραφα ἀναφέρονται *κρασοπίθαρα*, *κρασοβούτζια*, *βουτζοῖα κρασικά* κ.ἄ.

25. Βλ. Α. Σιφωνίου-Καράπα – Γ. Ροδολάκη – Λ. Ἀρτεμιάδη, «Ὁ κώδικας τοῦ Νοταρίου Νάξου Ἰωάννου Μηνιάτη 1680-1689», *Ἑπετ. Κέντρ. Ἑρεύν. Ἱστορ. Ἑλλήν. Δικαίου* 29-30 (1982-83), ἐν Ἀθήναις 1990, ἀρ. 80, 82, 228, 729, 904, νεώτερα Δήμητρας Π. Καραμπούλα – Γ. Ε. Ροδολάκη, Ὁ κώδικας Vaticanus Graecus 2639, *Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τοῦ δουκάτου τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς τουρκοκρατίας (1472-1598 καὶ 1702-1798)*, *Ἑπετ. Κέντρ. Ἑρεύν. Ἱστορ. Ἑλλήν. Δικαίου*, ὅ.π., τόμος 44, παράρτημα 12, Ἀθήνα 2012-2013, ἀρ. 78, (ἔγγρ. 1753) καὶ 79 (ἔγγρ. 1753) κ.ἄ.

άρκετὲς φορὲς ἔχει προέλθει πιθανῶς εἴτε ἀπὸ τὴν ὁμοιόμορφη διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους (ὁμοιότητα μὲ τὴ μεθύρα) εἴτε ἀπὸ κανένα λησμονημένο σκεῦος, χωσμένο μάλιστα ἴσως στὴ γῆ²⁶ καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς περιοχῆς εἴτε ἀπὸ ἄλλον λόγον. Πρέπει πάντως νὰ θεωρηθῇ παλαιότερον τῶν χρονολογιῶν τῶν ὡς ἄνω ἐγγράφων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ τοπωνύμια ὡς «γεγλυμμένα ἐπιγραφαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους», ὅπως τὰ ἔχει χαρακτηρίσει ἄλλοτε ὁ Α. Μηλιαράκης, τὸν ὅποιον ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι, εἶναι πολὺ ἀνθεκτικὰ στὸν χρόνο, διασωζόμενα ἀσφαλέστερα καὶ πολὺ λιγώτερο ἐξαλλοιωμένα ἀπὸ τὰ κοινὰ προσηγορικὰ ὀνόματα, πότε ὅμως ἔχουν δημιουργηθῇ εἶναι συνήθως δύσκολο νὰ προσδιορισθῇ. Στὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκει προφανῶς καὶ τὸ Μεθύρα ὡς τοπωνύμιον.

Ἀδιαμφισβήτητη ὅμως χρονολόγησις γιὰ τὰ προσηγορικά, ὅπως τὸ μεθύρα, ἀποτελοῦν οἱ χρονολογίαι τῶν ἐγγράφων, ἂν καὶ αὐτὲς δηλώνουν συνήθως σταθμοὺς καὶ ὄχι πάντοτε τὴν ἀρχή. Ἡ παλαιότερη ἐν προκειμένῳ πηγὴ ποὺ ἐγὼ γνωρίζω εἶναι προικοσύμφωνον τοῦ 1606, Ἰουνίου 11, ἀπὸ τ' Ἀπεράθου, στὸ ὅποιο γίνεται λόγος γιὰ «*πιθάρια κρασικά -β καὶ μεθίραις -β*» καὶ «*πηθάρια κρασικά μετρὸν -Γ, μεθίρα μία*»²⁷. Εἶναι πιθανὸν ἡ δημοσίευσίς τοῦ μέλλον

26. Στὴ Σέριφο π.χ. καταβάλλοιται προσπάθεια νὰ συντηρηθῇ τὸ παραγόμενον τυρὶ σὲ πιθάρια χωσμένα μέσα σὲ ἀνασκαμμένους λάκκους στὴ γῆ. Ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ προήλθεν καὶ ἡ ὀνομασία του «τυρὶ τοῦ λάκκου» (βλ. Ἡμέλλου, «Διατρητὸν πῆλινον σκεῦος», ὁ.π., σ. 207, σημ. 10). Ἡ ἴδια συνήθεια ἐπικρατοῦσε καὶ σὲ ἄλλο νησί, τὴν Σκύρο. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ξενοφ. Ἀντωνιάδης (*Ἀρχεῖο ἐγγράφων Σκύρου*, Αθήνα 1990, σ. 59, σημ. 1) τὰ πιθάρια αὐτά, τυροπιθάρια, προοριζόμενα γιὰ τὴ διατήρησις τῶν τυριῶν βρίσκονταν συνήθως χωσμένα στὴ γῆ μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ ιδιοκτήτη των ἢ καὶ σὲ ἄλλα μέρη. Εἶχαν μεγάλη σημασία γι' αὐτὸ καὶ συχνὰ ἦταν ἀντικείμενα συναλλαγῆς (ὁ.π., ἀρ. ἐγγρ. 35, σημ. 1). Ὁ συγγρ. παρατηρεῖ, ὀρθῶς νομίζω, ὅτι τὰ κινήτὰ αὐτὰ ἀντικείμενα «ἀκολουθοῦσαν τοὺς κανόνες πώλησις τῶν ἀκινήτων, γιατί μὲ τὸ θάψιμο γίνονταν ἀκίνητα», ἐπειδὴ δὲν ἦταν εὐκόλῃ ἡ μετακίνησίς των χωρὶς νὰ ὑποστοῦν βλάβη (ὁ.π., σ. 74, σημ. 1). Βλ. τοῦ ἴδιου, «Τὸ ιδιοκτησιακὸ καθεστῶς καὶ ἡ ἀγοραπωλησία ἀκινήτων στὴν τουρκοκρατούμενη Σκύρο», *Ἑπετ. Κέντρ. Ἑρευνῆς Ἱστορ. Ἑλλην. Δικαίου* 29-30 (1982-1983), ἐν Αθήναις 1990, σ. 83, ὅπου θεωροῦνται ὡς ἀκίνητα καὶ τὰ θαμμένα στὴ γῆ μεγάλα πιθάρια, ποὺ ἦταν χρήσιμα γιὰ τὴ φύλαξις καὶ διατήρησις τῶν τυριῶν. Παρατίθεται σὲ ὑποσημείωσις (29) καὶ ἐγκύκλιος τοῦ ἐπισκόπου Σκύρου (1797-1837), στὴν ὁποίαν σὲ γλωσσικὸ καὶ νοηματικὸν ὕφος ἀφορισμοῦ καταγγέλλεται κλοπὴ τυρομύζηθρων ἀπὸ τὸ πιθάρι τοῦ παπα-Σαμιώτη καὶ καλοῦνται οἱ διαπράξαντες τὴν κλοπὴ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν «*τὰ μισὰ ἢ ὅσα τοὺς φωτίσει ὁ Θεός, διὰ νὰ μὴ μένουν τὰ παιδιά του ὑστερημένα τυρὶ*». Ἐφ' ὅσον τὰ ἴδια ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν μεθύραν τῆς Νάξου, δικαιολογεῖται ἡ ὀνομασία τῆς ὡς τοπωνυμίου (Μεθύρα).

27. Μενελάου Α. Τουρτόγλου, «Ναξιακὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα (17ος-19ος αἰ.)», *Ἑπετ. Ἑταιρ. Κυκλ. Μελετῶν* 20 (2006-2010), Πεντηκονταετήρος (Τὰ ἔγγραφα, πλὴν δύο, παρεδόθησαν πρὸς δημοσίευσιν στὸν Τουρτόγλου ἀπὸ τὸν Δ. Β. Οἰκονομίδην). Μετρὸν=μέτρων.

καὶ νέων ἐγγράφων νὰ δώσῃ καὶ παλαιότερες χρονολογίες. Πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἀνωτέρω χρονολογία 1606 εἶναι ἡ παλαιότερη ἕως τώρα, ποὺ γεφυρώνει, ἔστω ἐλάχιστα, τὸ χρονικὸ χάσμα μεταξὺ τῆς ὑποτιθέμενης δημιουργίας τοῦ ὄρου μεθύρα ἀπὸ τὸν 3ον ἢ 4ον π.Χ. αἰῶνα μέχρι τὴν σύγχρονη ἐποχὴν τῶν προφορικῶν μαρτυριῶν, τὶς ὁποῖες ἀποκλειστικῶς λόγῳ ἐλλείψεως ἄλλων γνωστῶν του χρησιμοποίησε καὶ ὁ Γεωργακάς²⁸.

Προσθήκη

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐτυμολογίαν (ἀνωτ.). Ἐφόσον κατὰ τὸν Γεωργακᾶν θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῇ τὸ ἀμάρτυρον ἐπίθετο *μεθυήρος, σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἐπίθετα σὲ -ηρός, ὅπως *βοτρυήρος*, *ἐλαιήρος* κ.λπ., οἴκοθεν νοεῖται ὅτι εἶναι ἀναμενόμενον τὸ ἐπίθετον ὄχι μόνον κατ' ἀρσενικὸν ἀλλὰ καὶ κατ' οὐδέτερον γένος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ μέθυ συντίθεται εὐκόλως ὡς ἔχει, χωρὶς δηλ. καμμίαν προσθήκην ἢ μεταβολήν, μὲ διάφορες λέξεις, ὅπως τὰ μαρτυρούμενα στὰ λεξικά *μεθυδότης* (-ώτης), *μεθυπίδαξ*, *μεθυπλήξ*, *μεθυσφαλής*, *μεθυχάρμων* (Georgakas, ὅ.π.) κ.ἄ. καὶ ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ προσλάβῃ ὡς δευτέρον συνθετικὸ μέρος τὴν κοινὴν κατάληξιν -τήριον (*μεθυτήριον). Ἐκ τῆς κατάληξεως -τήριον θὰ μπορούσε νὰ προέλθῃ ἡ κατάληξις -ήριον καὶ ἔτσι νὰ σχηματισθῇ ὁ τύπος *μεθυήριον. Κατάληξις ὁμως -ήριον εἶναι ἀνύπαρκτη, πρᾶγμα ποὺ δημιουργεῖ μεγάλη δυσκολία. Ὁ σχηματισμὸς τῆς θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῇ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου τ, πρᾶγμα πάλιν δύσκολον, ἂν καὶ τὸ ὀδοντικὸν θ τοῦ μέθυ θὰ μπορούσε νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἔκκρουσιν τοῦ ἐπίσης ἀρχικοῦ ὀδοντικοῦ συμφώνου τῆς καταλήξεως -τήριον. Ἀπὸ τὸ ὑποτιθέμενον τώρα μεθυήριον, τὸ δευτέρον *i* (η) ὡς φωνῆεν ὁμόηχον μὲ τὸ προηγούμενον ἀποβάλλεται μὲ παραμονὴν μάλιστα τοῦ τόνου στὸ *υ* τοῦ μέθυ, ὅπως βαρυήκοος>βαρύκοος. Ἔτσι ἔχομεν ἐκ τοῦ μεθυήριον>ὑποκοριστικὸ μεθύριον>μεθύρι καὶ ἐκ τοῦ τελευταίου τὸ μεγεθυντικὸ μεθύρα (πρβλ. καὶ ἀμπέλι>ἀμπέλα). Δὲν παραγνωρίζω τὸ ὅτι ἡ διαρκὴς παραγωγή ἀπὸ ἓνα ἀμάρτυρον τύπον σὲ ἄλλον εἶναι προβληματικὴ καὶ δὲν ἀποκλείω τὸ μεθύρα νὰ εἶναι

Πρόκειται γιὰ μετρικὴ μονάδα, ἡ ὁποία ὅπως ἐμφανίζεται στὰ ἔγγραφα ἔχει χρησιμοποιοθῇ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς χωρητικότητος μεγάλων δοχείων, πιθαριῶν, βαρελιῶν κ.λπ. (βλ. περισσότερα Αἰκατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη, *Νεοελληνικὴ μετρολογία, Παραδοσιακὰ μέτρα καὶ σταθμά, Ἐθνογραφικὴ μελέτη* (διδ. διατρ. ἀνέκδ.), Ἀθῆνα 1989, λ.).

28. Ἀλλοῦ, ὅπως π.χ. στὴν Κρήτην, κατὰ τὴν ἴδιαν περίπτωσιν ἐποχὴν ἀναφέρονται ὡς δοχεῖα ἀποθηκεύσεως ὕγρων (λαδιοῦ, κρασιοῦ) τὰ πιθάρια, τὰ βουτσιᾶ, τὰ οἰνηρὰ βαρέλια κ.λπ. (βλ. Ἑμμ. Μιλτ. Παπαδάκη, *Μορφαὶ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος κατὰ τὰς γραμματειακὰς πηγὰς*, διδ. διατρ., Ἀθῆναι 1976, σ. 47).

προϊόν κάποιας παρετυμολογίας, από τύπον λέξεως όμως που δεν γνωρίζω. Το μεθύρα με την πάροδο του χρόνου έχει αποβάλει τον μεγεθυντικό της χαρακτηριστήρα, όπως αποδεικνύει η ύπαρξη του συνωνύμου μεθυρούκλα, που φέρει την αναμφίβολα μεγεθυντικήν κατάληξη -ούκλα.²⁹

Σχετικά με την χρήση του σκεύους. Όπως έχω σημειώσει, υπάρχουν μεθύρες όξυπύθμενες εν μέρει ή εν όλω (εικ. 1, 3 και 4), που για να στερεώνονται, ή και για άλλους λόγους, ετοποθετούνταν εντός ανασκαπτομένων λάκκων στα υπόγεια των σπιτιών και κελλαριών. Σε όσους έχουν γνωρίσει παλαιά σπίτια είναι γνωστόν ότι αυτά είχαν χωμάτινα πατώματα, πράγμα που σημαίνει ότι ή έκσκαφη των λάκκων ήταν εύκολη υπόθεση. Κατά τα άλλα ο τρόπος τοποθέτησεως των σκευών αυτών, γνωστών ως πιθαριών, είναι ήδη πολύ αρχαίος, όπως αποδεικνύεται από σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα (βλ. εικ. 6) και συνεχίζεται κατά την σύγχρονη εποχή απaráλλακτος. Κατά τα έντελως πρόσφατα χρόνια, κατά τα οποία οι μεθύρες έχουν χάσει την παλαιάν λειτουργικότητά των και τοποθετούμενες σε αλλές σπιτιών ή άλλους ανοιχτούς χώρους χρησιμεύουν ως γάστρες (γλάστρες) έμφυτεύσεως λουλουδιών ή άλλων φυτών (βλ. εικ. 5), και αυτό ισχύει πανελλήνια για τα πιθάρια, τα πηλινα αυτά σκεύη προστατεύονται από θραύση με κατάλληλα φορητά σιδηρά υποστηρίγματα (βλ. εικ. 4) ή και με άλλους πιο πρόσχειρους τρόπους (άνεγερση χαμηλών τειχών περί της κάτω επιφανείας των (βλ. εικ. 2) κ.τ.λ.).

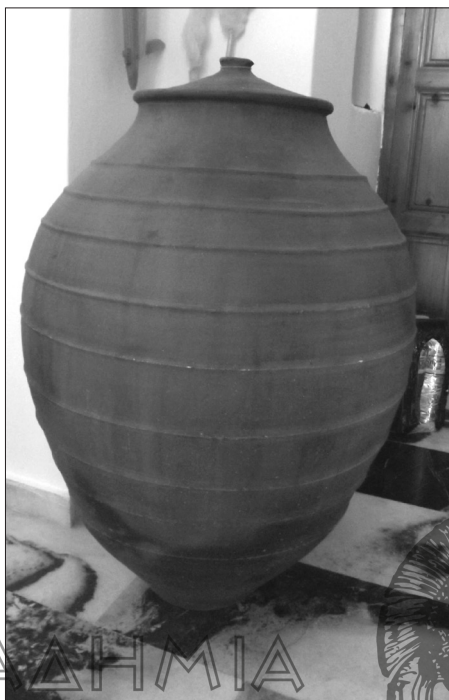
SUMMARY

STEF. D. IMELLOS

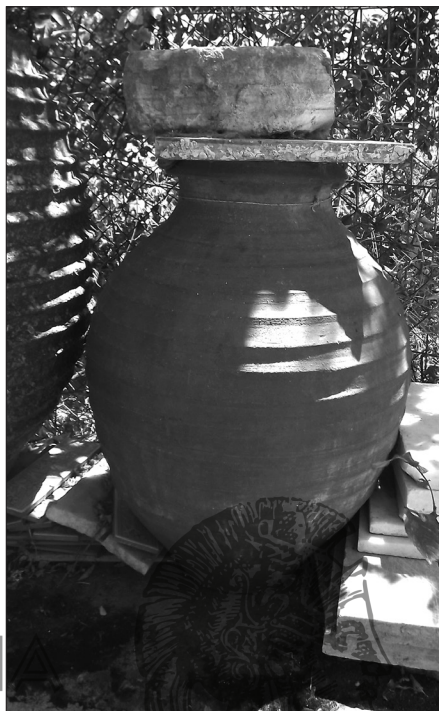
Methyra

Methyra is a large earthenware container (clay pot) in which is stored a variety of products, especially liquids, such as in a jar. The name methyra probably survives since the post-classical antiquity of the 3rd or 4th century B.C. The vessel with this name seems to be only Naxian as underlined by the island's oral tradition. Additionally, methyra is mentioned in Naxian archival documents which have been recently published by the author of the present article. The earliest relevant reference to methyra in the aforementioned documents is noticed in a 1606 document from the village Apeiranthos (in Naxos).

29. Βλ. *Μηνᾶν*, ὁ.π., σ. 111, 32, 39 και 91.

Εἰκ. 1. Μεθύρες Νάζου
(Φιλότη, φωτ. Ἀντών. Έ. Μανιός)

Εικ. 2.

Εικ. 3. Μεθύρες Νάξου (Φιλότι, φωτ. Αντών. Έ. Μανιός)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Εικ. 4.

ΑΘΗΝΩΝ

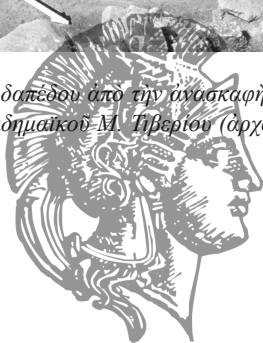

Εικ. 5.

Εικ. 6. Πίθοι σὲ λάκκους τοῦ δαπέδου ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴν στὸ Καραμπουρνάκι τοῦ ἀρχαιολόγου Ἀκαδημαϊκοῦ Μ. Πιβερίου (ἀρχαῖοι χρόνοι).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ